

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.70>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА БУЛІНГ (ЦЬКУВАННЯ) УЧАСНИКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Комзюк В.Т.,

*доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри державно-правових дисциплін
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0001-6780-0836*

Обрусна С.Ю.,

*доктор юридичних наук, професор
професор кафедри державно-правових дисциплін
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0001-9354-9235*

Шаповал Т.Б.,

*кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0001-5493-1917*

Комзюк В.Т., Обрусна С.Ю., Шаповал Т.Б.
Актуальні питання адміністративної відповідальності за булінг (цькування) учасника освітнього процесу.

Стаття присвячується актуальним питанням адміністративної відповідальності за булінг (цькування) учасника освітнього процесу як важливому охоронному правовому засобу, заходу адміністративного примусу, що покликаний забезпечити ефективну протидію такому явищу, як булінг (цькування). В статті розглядаються різні визначення поняття адміністративної відповідальності, що даються науковцями і пропонується власне його визначення. Підставами адміністративної відповідальності нами вважаються нормативна, фактична і процесуальна, для проведеного дослідження особливо важливою є фактична підстава, тобто вчинення адміністративного правопорушення, склад якого закріплено в статті 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) – булінг (цькування) учасника освітнього процесу. Проаналізувавши склад цього правопорушення, стає очевидним, наскільки недосконалою, суперечливою є дана норма, що і розкривається в дослідженні та надаються відповідні пропозиції і рекомендації.

Акцентовано на важливості правильної кваліфікації протиправного діяння, що містить ознаки булінгу, оскільки він має велике різноманіття

проявів і може бути кваліфікований і як відповідне кримінальне правопорушення, що тягне за собою кримінальну, а не адміністративну відповідальність.

Дослідивши склад адміністративного правопорушення булінг (цькування) учасника освітнього процесу, встановлено, що і частина перша, і частина третя та четверта ст. 173-4 КУпАП передбачають, що дане адміністративне правопорушення може вчинятись малолітніми особами або неповнолітніми у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, відносячи таким чином цих осіб до суб'єктів адміністративного правопорушення, що суперечить як загальній теорії права, теорії адміністративного права, так і нормам самого КУпАП; при цьому адміністративну відповідальність за булінг в цьому випадку законодавець покладає на батьків або осіб, які їх замінюють, що суперечить багатьом важливим принципам адміністративної відповідальності. Стаття 12 КУпАП встановлює, що адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку. Виходячи з цього нормативного положення, в адміністративному праві загальновизнано, що суб'єктом адміністративного правопорушення є осудна фізична особа, яка на момент вчинення адміністративного проступку досягла шістнадцяти років. Якщо ж протиправне діяння, що об'єктивно має ознаки правопо-

рушення, передбаченого адміністративним законодавством, вчинила особа, яка не досягла 16 років, то таке діяння не може бути визнане адміністративним правопорушенням, оскільки відсутній суб'єкт проступку, а отже, і склад правопорушення, такі діяння в теорії права визнаються об'єктивно протиправними діяннями. Тому ми вказуємо на неможливість вважати адміністративним правопорушенням діяння, що має ознаки булінгу та яке вчиняється малолітніми особами і неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, як це закріплено у статті 173-4, бо немає складу адміністративного правопорушення через відсутність суб'єкта правопорушення, а отже, немає фактичної підстави адміністративної відповідальності за такі діяння, а тому її в даному випадку і неможливо застосувати. В результаті проведеного дослідження запропоновано внести зміни до статей 173-4 і 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення з тим, щоб привести їх у відповідність іншим нормам Кодексу, положенням загальної теорії права і науки адміністративного права, принципам адміністративної відповідальності.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, підстави адміністративної відповідальності, булінг, адміністративне правопорушення, склад адміністративного правопорушення, об'єктивно протиправне діяння, кваліфікація діянь.

Komziuk V.T., Obrusna S.Y., Shapoval T.B.
Current issues of administrative responsibility for bullying (harassment) of a participant of the educational process.

The article is devoted to the topical issue of administrative responsibility for bullying (harassment) of a participant of the educational process as an important protective legal measure, a measure of administrative coercion designed to ensure effective countermeasures against such a phenomenon as bullying (harassment). The article examines various definitions of the concept of administrative responsibility given by scientists and proposes its own definition. We consider the grounds of administrative responsibility to be normative, factual and procedural, for the conducted research the factual basis is particularly important, that is, the commission of an administrative offense, the composition of which is fixed in Article 173-4 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (hereinafter - CAOU) - bullying (harassment) of a participant of the educational process. Having analyzed the composition of this offense, it becomes obvious how imperfect and contradictory this norm is, which is revealed in the study and relevant suggestions and recommendations are provided.

Emphasis is placed on the importance of the correct qualification of an illegal act that contains signs of bullying, as it has a wide variety

of manifestations and can be qualified as a corresponding criminal offense that entails criminal, not administrative, liability.

Having studied the composition of the administrative offense of bullying (harassment) of a participant of the educational process, it was established that the first part, as well as the third and fourth parts of Art. 173-4 of CAOU provide that this administrative offense can be committed by minors or minors between the ages of fourteen and sixteen, thus classifying these persons as subjects of an administrative offense, which contradicts both the general theory of law, the theory of administrative law, and norms of CAOU itself; at the same time, in this case, the legislator assigns administrative responsibility for bullying to parents or persons who replace them, which contradicts many important principles of administrative responsibility. Article 12 of CAOU establishes that persons who have reached the age of sixteen at the time of committing an administrative offense are subject to administrative liability. Based on this regulatory provision, it is generally recognized in administrative law that the subject of an administrative offense is a *compos mentis* individual who has reached sixteen years of age at the time of committing an administrative offense. If an illegal act, which objectively has the characteristics of an offense provided by administrative legislation, was committed by a person who has not reached the age of 16, then such an act cannot be recognized as an administrative offense, since there is no subject of the offense, and therefore the composition of the offense, such actions in the theory of law are recognized as objectively illegal actions. Therefore, we point out the impossibility of considering as an administrative offense an act that has signs of bullying and which is committed by minors and minors between the ages of fourteen and sixteen, as stipulated in Article 173-4, because there is no composition of an administrative offense due to the absence of the subject of the offense, and therefore, there is no factual basis for administrative responsibility for such actions, and therefore it cannot be applied in this case. As a result of the research, it is proposed to amend Articles 173-4 and 184 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses in order to bring them into line with other Code norms, provisions of the general theory of law and the science of administrative law, and the principles of administrative responsibility.

Key words: administrative responsibility, grounds for administrative responsibility, bullying, administrative offense, composition of administrative offense, objectively illegal act, qualification of acts.

Постановка проблеми. Адміністративна відповідальність за булінг (цькування) учасника ос-

вітнього процесу на даний час, на нашу думку, має багато недоліків, оскільки нормативне закріплення в Кодексі України про адміністративні правопорушення складу такого правопорушення і відповідальності за нього порушує важливі принципи адміністративної відповідальності, прямо суперечить іншим положенням цього Кодексу, положенням загальної теорії права і науки адміністративного права, що є недопустимим і потребує відповідного реагування, наукового дослідження і надання відповідних пропозицій з боку науковців.

Стан опрацювання. Питання адміністративної відповідальності досліджували багато науковців, зокрема О. Бандурка, В. Бевзенко, Ю. Битяк, В. Гаращук, С. Гусаров, Р. Калюжний, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, Д. Лук'янець, О. Миколенко, О. Музичук, В. Настюк, О. Панасюк, Д. Приймаченко, Х. Ярмачі та інші. Дослідженню питань відповідальності безпосередньо за булінг присвятили свої праці М. Приходько, В. Маньгора, В. Козаченко, які сформулювали поняття адміністративної відповідальності за булінг, проаналізували склад цього адміністративного правопорушення, дослідили булінг як прояв хуліганства серед неповнолітніх тощо.

Метою статті є дослідити і розкрити проблемні питання адміністративної відповідальності за булінг, дотримання принципів цієї відповідальності при притягненні осіб до відповідальності за булінг (цькування) учасників освітнього процесу, проаналізувати склад адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення і розкрити недоліки даної норми, що призводить до суперечності іншим нормам КУпАП, а також усталеним поняттям загальної теорії права, науки адміністративного права.

Виклад основного матеріалу. Адміністративна відповідальність за булінг (цькування) учасника освітнього процесу є важливим заходом адміністративного примусу, що застосовується до осіб, які вчинили адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-4 КУпАП, і на даний час має значні недоліки щодо правового регулювання, а отже, призводить до порушення прав осіб, що недопустимо в правовій державі і має бути усунуто шляхом внесення змін до чинного законодавства. Розглядаючи проблемні питання адміністративної відповідальності щодо булінгу, необхідно коротко розкрити розуміння науковцями поняття і сутності адміністративної відповідальності, її підстав, основних принципів, які порушуються при притягненні до адміністративної відповідальності за булінг, а також власне поняття булінгу як адміністративного правопорушення, його складу, проблеми кваліфікації у зв'язку з множинністю проявів і подібністю до кримінальних правопорушень.

Щодо поняття адміністративної відповідальності, то слід сказати, що її нормативного визначення не існує, а науковцями наводиться велике різноманіття таких визначень. Так, на думку В. Колпакова адміністративна відповідальність – це специфічне реагування держави на адміністративне правопорушення, що полягає в застосуванні уповноваженим органом або посадовою особою передбаченого законом стягнення до суб'єкта правопорушення [1, с. 289]. Інші автори зазначають, що адміністративна відповідальність – це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративних стягнень, що спричиняють для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права [2, с. 7]. Можна наводити і ще багато різних визначень поняття адміністративної відповідальності, що даються науковцями, ми ж вважаємо, що даючи визначення цього поняття, слід виходити з того, що в загальній теорії права юридична відповідальність розглядається як повинність (обов'язок) і як покарання (стягнення), отже, виходячи з цього і враховуючи думки різних науковців, можна дати таке визначення поняття адміністративної відповідальності – це застосування уповноваженими суб'єктами до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, адміністративних стягнень та інших заходів адміністративного впливу на підставах і в порядку, що встановлені нормами адміністративного права, які тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки різного характеру і їх обов'язок перетерпіти ці наслідки. Що ж стосується визначення поняття адміністративної відповідальності за булінг (цькування) учасника освітнього процесу, то можна погодитись з тим, що наводиться в дослідженні М. Приходько, яка визначає її як «різновид юридичної відповідальності, що полягає у застосуванні адміністративних стягнень та заходів впливу до винних осіб (учасників освітнього процесу), які вчинили булінг (цькування) стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [3, с. 2, 3], хоча таке визначення і не можна вважати абсолютно досконалим.

Що ж стосується підстав адміністративної відповідальності, то науковці по-різному їх розуміють, і нами вже було проведено щодо цього окреме дослідження, ми вважаємо такими підставами нормативну, фактичну і процесуальну, повинні бути наявні всі три підстави [4, с. 274], але для нашого дослідження найбільше значення має фактична підстава – це вчинення адміністративного правопорушення, в даному випадку булінгу (цькування) учасника освітнього процесу. Склад

адміністративного правопорушення булінг (цькування) учасника освітнього процесу закріплений в статті 173-4 КУпАП [5] внаслідок внесення змін до Кодексу законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» (далі – Закон) [6], після чого і була встановлена адміністративна відповідальність за булінг. Слід сказати, що булінг є дуже поширеним явищем серед неповнолітніх, яке нерідко приховується. Як вказує дослідниця А. Мишанич, «...Україна потрапила до списку ТОП-10 країн із поширеною дитячою агресією у школах, кількість дітей, що зіткнулась з булінгом, становить майже 67%...» [7]. Та хоча це протиправне діяння дуже поширене і завдає суттєвої шкоди суспільним відносинам і цінностям, юридичної відповідальності за нього не було передбачено фактично до грудня 2018 року, коли був прийнятий Закон, яким і була встановлена адміністративна відповідальність за нього. В даній статті ми не будемо детально розглядати булінг як явище, що має величезне різноманіття проявів, а лише ті основні ознаки, якими закріплено склад адміністративного правопорушення булінг (цькування) учасника освітнього процесу, що і є підставою адміністративної відповідальності при вчиненні цього правопорушення. Але варто сказати, що булінг може бути діянням, яке кваліфікується як хуліганство, катування, мордування, доведення до самогубства та інші види кримінальних правопорушень, що при наявності складу правопорушення тягне за собою кримінальну відповідальність. Як зазначають науковці, «з огляду на наявну в Україні практику, найчастіше дії були кваліфікуються як хуліганство (ст. 296 КК України)» [8, с. 291]. Тут варто зауважити на важливості положення частини другої статті 9 КУпАП, де встановлено, що «адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності» [5]. Отже, якщо при кваліфікації діяння буде встановлено, що булінг (цькування) учасника освітнього процесу містить ознаки складу якогось кримінального правопорушення, то воно не може кваліфікуватись як адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-4, а кваліфікується як відповідне кримінальне правопорушення, і за нього правопорушник нестиме не адміністративну, а кримінальну відповідальність. Тож очевидно, наскільки важливим є питання правильної кваліфікації такого діяння, як булінг, оскільки часто його ознаки буває важко відмежувати від кримінально караних діянь, і неправильна кваліфікація може призвести або до безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності, або до звільнення від неї. Що ж стосується адміністративної відпо-

відальності за булінг, то тут є ряд проблемних питань, і щоб розкрити їх, необхідно проаналізувати склад адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-4 КУпАП, частина перша якої закріплює, що «булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, - тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин» [5].

Частина друга закріплює, що «діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, - тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин» [5].

Частина третя встановлює, що «діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене малолітніми або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, - тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин» [5].

Згідно частини четвертої статті, «діяння, передбачене частиною другою цієї статті, вчинене малолітньою або неповнолітньою особою віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, - тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин» [5].

Є ще і частина п'ята статті 173-4, яка встановлює відповідальність за неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу, але ми вважаємо неправильним закріплення такого правопорушення в цій статті, тому що це не є власне булінг і не зрозуміло, навіщо законодавець його притулив до цього правопорушення, це має бути окрема стаття в Кодексі, яка б визначала таке правопорушення.

Аналізуючи склад адміністративного правопорушення булінг (цькування) учасника освітнього процесу, бачимо, що і частина перша, і частина третя та четверта ст. 173-4 КУпАП передбача-

ють, що дане адміністративне правопорушення може вчинятись малолітніми або неповнолітніми особами у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, відносячи таким чином цих осіб до суб'єктів адміністративного правопорушення, що суперечить як загальній теорії права, теорії адміністративного права, так і нормам самого КУпАП; при цьому адміністративну відповідальність за булінг в цьому випадку законодавець покладає на батьків або осіб, які їх замінюють, що суперечить багатьом важливим принципам адміністративної відповідальності. Стаття 12 КУпАП (вік, після досягнення якого настає адміністративна відповідальність) встановлює, що «адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку» [5]. Виходячи з цього нормативного положення, в адміністративному праві загально визнано, що суб'єктом адміністративного правопорушення є осудна фізична особа, яка на момент вчинення адміністративного проступку досягла шістнадцяти років. Так само і науковці зазначають, що «за загальними правилами, відповідальність за булінг настає, коли людині виповнюється 16 років (стаття 12 КУпАП)» [9, с. 103]. Якщо особа, яка не досягла 16 років, вчиняє діяння, що об'єктивно має ознаки правопорушення, передбаченого адміністративним законодавством, то таке діяння не може бути визнане адміністративним правопорушенням, оскільки відсутній суб'єкт проступку, а отже, і склад правопорушення, такі діяння в теорії права визнаються об'єктивно протиправними діяннями. О. Скакун вважає, що «об'єктивно протиправне діяння – протиправне соціально шкідливе діяння (дія або бездіяльність) особи, що не становить складу правопорушення, але здобуває негативне реагування держави у вигляді примусових заходів. Це, як правило, діяння неадекватних осіб, а також невинні діяння неадекватних осіб (випадкові дії, що мають зовнішні ознаки правопорушення, але позбавлені елемента вини – «казус» ...Отже, об'єктивно протиправні діяння, тобто діяння неадекватних суб'єктів (неповнолітніх осіб і осіб, визнаних судом неосудними) не кваліфікуються як правопорушення, оскільки вони не здатні усвідомити свою вину» [10]. На думку А. Шульги, «об'єктивно протиправне діяння – це діяння, у складі якого, як сукупності обов'язкових юридичних ознак правопорушення, відсутні суб'єктивні ознаки (суб'єкт, суб'єктивна сторона), або відсутня яка-небудь із цих ознак... Об'єктивно протиправне діяння як діяння неадекватної особи, за загальним правилом, унеможливорює її юридичну відповідальність, оскільки категорії «неадекватна особа» і «вина» несумісні. Певні фізичні особи (малолітні, душевнохворі) не визнаються суб'єктами правопору-

шень саме в силу відповідних властивостей, особливостей їхньої психіки: їхня протиправна поведінка припускається безвинною» [11, с. 847, 848]. Таким чином, і теорія права, і науковці-адміністративісти, і норми КУпАП вказують, що протиправні, суспільно шкідливі діяння осіб, які не досягли 16 років, не можуть визнаватись адміністративними правопорушеннями, це об'єктивно протиправні діяння, оскільки в таких діяннях відсутній суб'єкт проступку, а отже, відсутній склад адміністративного правопорушення. А якщо такі діяння не є адміністративними правопорушеннями, то і немає фактичної підстави адміністративної відповідальності, тому за них і не може бути адміністративної відповідальності. Проте законодавець Законом від 18 грудня 2018 року вніс зміни до КУпАП, доповнивши його статтею 173-4, де, ігноруючи всі надбання адміністративно-правової науки і десятиліттями діючі чинні положення самого КУпАП, визнав такі діяння адміністративним правопорушенням, а осіб віком до 16 років, фактично, суб'єктами такого правопорушення, хоча відповідальність у цьому випадку поклав не на суб'єкта правопорушення, а на батьків або осіб, що їх замінюють, таким чином порушивши базові принципи адміністративної відповідальності, зокрема, принцип індивідуалізації покарання, принцип відповідальності лише за вчинення протиправного діяння, що містить склад адміністративного правопорушення, принцип відповідальності лише за наявності вини. Принципи в праві, особливо в юридичній відповідальності, мають надзвичайно важливе значення, і, як правильно акцентує В. Авер'янов, «принципи загалом виступають, за влучним висловлюванням М. В. Цвіка, своєрідними «нервовими центрами права», вимогам яких повинні відповідати і підкорятися усі правові норми, щодо яких принципи мають пріоритет» [12, с. 11]. Принцип індивідуалізації покарання базується на положенні ч. 2 статті 61 Конституції України, відповідно до якої «юридична відповідальність особи має індивідуальний характер» [13]. Цей принцип означає, що кожен індивідуально, особисто несе відповідальність за вчинене правопорушення, і не дозволяє перекласти відповідальність на інших осіб. Якщо ж суб'єктом такого правопорушення, як булінг, законодавець визнає осіб, які не досягли віку 16 років, а відповідальність за нього при цьому покладає на інших осіб, то це недопустимо і прямо суперечить принципу індивідуалізації покарання. Принцип відповідальності лише за вчинення протиправного діяння, що містить склад адміністративного правопорушення, полягає в тому, що відповідальності може підлягати лише особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, тобто протиправне діяння, що містить склад такого правопорушення. Коли ж при вчиненні адміні-

стративного правопорушення, передбаченого статтею 173-4 КУпАП, малолітніми або неповнолітніми у віці до 16 років, до відповідальності притягаються батьки або особи, які їх замінюють, які не вчиняли цього правопорушення, то це також недопустимо і прямо суперечить розглядуваному принципу. Принцип відповідальності лише за наявності вини є базовим, одним з найважливіших принципів адміністративної відповідальності і визначає, що лише винна у вчиненні адміністративного проступку особа (тобто яка навмисно або з необережності вчинила правопорушення) може бути притягнута до адміністративної відповідальності. Коли ж законодавець притягає до відповідальності за булінг, вчинений особами, які не досягли 16 років, батьків або осіб, які їх замінюють, які не винні в його вчиненні і не вчиняли цього правопорушення (вони можуть бути винними лише у тому, що не виховали належним чином дітей і допустили до того, що їх неповнолітні діти вчинили протиправне діяння), то це пряме порушення даного принципу. Слід сказати, що до того, як вищезазваним Законом Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено статтею 173-4, за вчинення неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено цим Кодексом, адміністративну відповідальність також несли батьки або особи, які їх замінюють відповідно до ч. 3 статті 184 КУпАП (невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей), але при цьому не було ніякого порушення ні теоретичних засад, ні принципів, ні норм адміністративного права. Частина третя статті 184 КУпАП передбачає відповідальність батьків або осіб, що їх замінюють, за невиконання ними обов'язків щодо виховання дітей, і які б конкретні об'єктивно протиправні діяння їх діти у віці від 14 до 16 років не вчиняли, батьки за них відповідальності не несли, оскільки закон такі діяння не визнавав адміністративними правопорушеннями і батьки не могли бути суб'єктами цих правопорушень, відповідальність батьків у цих випадках була завжди за одне адміністративне правопорушення – невиконання обов'язків щодо виховання дітей, тобто за те, що допустили до того, що їх діти вчинили протиправне діяння. Але вище вказаним Законом були внесені зміни і до ч. 3 статті 184 КУпАП і її викладено в такій редакції: «вчинення неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено цим Кодексом, *крім порушень, передбачених частинами третьою або четвертою статті 173-4 цього Кодексу*», чим було кардинально порушено існуючий стан речей, тому що батьки почали нести відповідальність не за невиконання обов'язку щодо виховання дітей, а безпосередньо за булінг як

адміністративне правопорушення, хоча вони його і не вчиняли, що є недопустимим. Ми вважаємо, що у зв'язку із доповненням КУпАП таким правопорушенням, як булінг, потрібно було просто доповнити і статтю 184, її частину третю, яка встановлює адміністративну відповідальність батьків або осіб, які їх замінюють, за невиконання обов'язків щодо виховання дітей при вчиненні ними правопорушення, відповідальність за яке передбачено цим Кодексом, крім неповнолітніх віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, і *малолітніми особами*. Тут ще варто зазначити, кого законодавець вважає малолітнім і неповнолітнім. Адміністративне законодавство не містить таких визначень, в даному випадку потрібно виходити з положень сімейного і цивільного законодавства щодо фізичної особи, дитини. Так, ч. 2 статті 6 Сімейного Кодексу України визначає, що малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, а неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [14]. В частині першій статті 31 Цивільного кодексу України, встановлюється, що фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років – це малолітня особа, а в частині першій статті 32 цього ж Кодексу, закріплено, що фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років – це неповнолітня особа [15].

Отже, завершуючи наше дослідження, вважаємо за необхідне запропонувати внесення змін до статей 173-4 і 184 КУпАП. Так, пропонуємо у ч. 1 статті 173-4 у словосполученні «що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи *або такою особою* стосовно інших учасників освітнього процесу» слова «або такою особою» виключити, замінивши їх словами «або *неповнолітньою деліктоздатною особою*»; частини 3 і 4 статті 173-4 виключити; у частині 3 статті 184 КУпАП слова «крім порушень, передбачених частинами третьою або четвертою статті 173-4 цього Кодексу» виключити, а слова «неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років» замінити словами «малолітніми особами і неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років». При внесенні вказаних змін буде забезпечено відповідність положень статті 173-4 і частини 3 статті 184 КУпАП базовим засадам загальної теорії права, адміністративно-деліктового права та іншим нормам КУпАП.

Висновки. Дослідивши актуальні питання адміністративної відповідальності за булінг (цькування) учасника освітнього процесу, можна констатувати, що на даний час існують значні недоліки щодо притягнення осіб до цієї відповідальності, зокрема, притягнення до відповідальності осіб, які не винні у вчиненні цього правопорушення і не вчиняли його, що спричинено порушенням важливих принципів адміністративної відповідальності при її нормативному регу-

люванні, визнанням суб'єктом адміністративного правопорушення малолітніх осіб і неповнолітніх віком від 14 до 16 років, що прямо суперечить відповідним положенням КУпАП, а також усталеним поняттям загальної теорії права і науки адміністративного права, тому нами запропоновано внесення необхідних змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення з метою усунення вказаних недоліків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник. Київ, 1999. 736 с.
2. Комзюк А.Т., Гуменюк В.А., Джагунов Г.В. та ін. Адміністративна відповідальність в Україні: навч. посіб. За заг. ред. А.Т. Комзюка. 3-є вид., доопр. Харків, 2007. 80 с.
3. Приходько М.В. Адміністративна відповідальність за булінг (цькування) в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2022. 231 с. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/bca5b895-4d3d-4e52-9b1c-875b9b795cb7/content>
4. Комзюк В.Т., Комзюк А.В. Щодо підстав адміністративної відповідальності / Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 2 – 6 березня 2021 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 272-275.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 р. № 8073-X / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення – 04.01.2024).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18 грудня 2018 р. № 2657VIII / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> (дата звернення – 04.01.2024).
7. Мишанич А. Булінг: поняття, ознаки та відповідальність. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2021/12/08/buling-ponyattya-oznaky-ta-vidpovidalnist/> (дата звернення – 05.01.2024 р.).
8. Козаченко В.В., Семегіна Д.І. Булінг в Україні як нове поняття хуліганства серед неповнолітніх. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 5. С. 289-292.
9. Маньгора В.В., Вітковська К.А. Особливості юридичної відповідальності за прояви булінгу та шляхи боротьби з ним. Інформація і право. 2022. № 1 (40). С. 97-110.
10. Теорія права і держави. Скакун О.Ф. / Бібліотека українських підручників 2010 – 2018. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/70165-4obktivno-protipravneduannya.html> (дата звернення – 05.01.2024).
11. Шульга А.М. Об'єктивно протиправне діяння, об'єктивно правомірна поведінка. Форум права. 2012. № 3. С. 846-849.
12. Авер'янов В. Нова доктрина українського адміністративного права: концептуальні позиції. Право України, 2006. № 5. С. 11-17.
13. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
14. Сімейний кодекс України: Кодекс від 10.01.2002 року № 2947-III / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення – 05.01.2024).
15. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 року № 435-IV / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення – 05.01.2024).